

Forord

Å ferdigstille en bok tar lang tid – enkelte ganger *for* lang tid.

Det var i 2010 eller tidlig i 2011 at Viggo Hagstrøm og jeg først snakket om at boken hans «Entrepriserett – utvalgte emner» fra 1997 fortjente en revisjon etter at den nye generasjonen med standardkontrakter kom fra midten av 2000-tallet. Etter at vi hadde vært i kontakt med Universitetsforlaget ble planene revidert i flere omganger, med stadige nye planer om utvidelser.

Senhøsten 2012 ble Viggo brått alvorlig syk, og han gikk bort i januar 2013, kort tid før han ville fylt 59 år. Ved hans bortgang mistet det juridiske miljøet en fremragende formuerettsjurist – jeg mistet en god kollega, et forbilde, men mest av alt en god venn. Slutføringen av arbeidet lå etter dette alene på mine skuldre. Arbeidet med boken tok *for* lang tid til at jeg fikk dele gleden over videre samarbeid og utgivelse med Viggo.

Den foreliggende boken har tatt utgangspunkt i Viggos bok fra 1997. Sluttproduktet ligger dog et godt stykke unna utgangspunktet. Nye temaer er tatt inn, og det opprinnelige innholdet er spredt på forskjellige steder i boken fordi det nye konseptet fordret en omlegging av systematikken. Avvikene fra den opprinnelige boken er undertegnede ansvar alene.

Boken tar for seg entrepriseretten i et nokså bredt perspektiv, blant annet ved å inkludere en rekke nye temaer. Bredden i fremstillingen medfører at jeg ikke har kunnet gå i optimal dybde på alle punkter. Planene for boken slutter imidlertid ikke med denne utgivelsen. Det er allerede planlagt at boken i neste utgave skal utvides ytterligere, ved inkludering av flere temaer og mer dyptgående behandling av en del av temaene som allerede er med.

Sluttresultatet hadde ikke vært mulig uten innspill fra en rekke gode kollegaer. Jeg vil først nevne innspillene fra professor Lasse Simonsen. Han har med utrettelig entusiasme diskutert ulike entrepriserettslige spørsmål med meg underveis. Det er også en rekke andre som har bidratt gjennom diskusjoner, kommentarer og innspill. Av disse vil jeg særlig trekke frem professor Kåre Lilleholt, professor emeritus Kai Krüger, og advokatene Espen Nyland, Live Wilhelmsen Lindholm, Jørgen Birkeland og Reidar J.M. Sverdrup. Universitetsforlaget har også gjort en stor innsats for å bringe prosjektet i havn. Jeg er dere alle en stor takk skyldig.

Min største takk går likevel til min kjære Heidi – for støtte og ualminnelig tålmodighet.

Boken dediseres til Viggos foreldre.

Oslo, 9. juni 2014

Herman Bruserud

Innholdsfortegnelse

Forord	7
DEL I ENTREPRISERETTEN.....	17
1 Emnet	19
2 Et første innblikk i karakteristiske trekk ved entrepriserforhold	21
3 Entrepriserettens rettskilder	25
4 Konflikttyper i entrepriserforhold	31
5 Den videre fremstillingen	33
DEL II INNLEDENDE OM BYGGE- OG ANLEGGSSBRANSJEN	35
6 Bygge- og anleggsprosjekters karakteristika	37
6.1 Sentrale innsatsfaktorer	37
6.2 Byggeprosjektets faser	39
7 De økonomiske rammevilkårene	44
7.1 Innledning	44
7.2 Bransjens størrelse og sammensetning	44
7.3 Enkelte særlige trekk ved bygge- og anleggsbransjen	48
7.4 Entreprisemarkedet/-ene	50
7.5 Særlig om innovasjonsgrad i bygge- og anleggsbransjen	51
8 Et historisk blikk på bygge- og anleggsbransjen	54
DEL III ULIKE ENTREPRISEFORMER OG ORGANISER- INGEN AV ET BYGGE- ELLER ANLEGGSPROSJEKT	59
9 Innledning	61
10 Kontraktmodellene	63
10.1 Byggherren prosjekterer – utførelsesentreprise	63

10.2	Entreprenøren prosjekterer – totalentreprise	64
10.3	Nyere samarbeidsformer	65
10.3.1	Innledning	65
10.3.2	Samspillskontrakter	66
10.3.3	OPS-kontrakter	69
11	Den kontraktuelle organiseringen av et bygge- eller anleggsprosjekt	73
11.1	Innledning	73
11.2	Generalentreprise og hovedentreprise	73
11.3	Delte entrepriser – sideentreprenører	75
11.4	Administrerende entreprenør	76
11.5	Underentreprenører	78
11.6	Tiltransport til full risiko	80
11.7	Bruk av selvstendig prosjektleder, byggeleder o.l.	85
11.8	Organiseringen av et prosjekt – kombinasjoner av ulike entreprisemodeller.	87
11.9	Kort om organisering av de prosjekterende	88
11.10	Aktørenes involvering i prosjektet.	91
DEL IV DE REGULATORISKE RAMMEVILKÅRENE.		93
12	Innledning.	95
13	Plan- og bygningsretten	96
13.1	Krav til prosessen	96
13.2	Krav til løsninger mv.	99
13.3	Forholdet mellom de ulike typene regulering.	101
14	Regulering av helse, miljø og sikkerhet – særlig om byggherreforskriften	104
15	Arbeidsvilkårsregulering.	107
DEL V AVTALEINNGÅElsen.		111
16	Innledning.	113
17	Regelverket for offentlige anskaffelser.	114
17.1	Innledning	114
17.2	Overordnet om regelverkets struktur og hovedlinjer	115
17.3	Gjennomføring av anskaffelsesprosedyrene	121
17.4	Kort om anskaffelsesreglens betydning etter at kontrahering har skjedd – forbudet mot «vesentlige endringer»	130

18	Anskaffelser i privat sektor	133
18.1	Innledning	133
18.2	Nærmere om gjennomføring av anskaffelser i privat sektor.	135
DEL VI FASTLEGGINGEN AV PARTENES RETTIGHETER OG FORPLIKTELSER		145
19	Innledning	147
20	Noen overordnede særtrekk ved entreprisekontraktene	148
21	Kontraktens oppbygning	151
22	Betydningen av anskaffelsesprosessen	158
22.1	Innledning	158
22.2	Generelt om forholdet mellom anskaffelsesregler og avtale- og kontraktsretten	159
22.3	Betydningen for anvendelse av de alminnelige ugyldighetsreglene	160
22.4	Betydningen for tolkingsutgangspunktene	162
22.4.1	Innledning	162
22.4.2	Fastleggelsen av innholdet av entreprenørens tilbud.	165
22.4.3	Fastleggelsen av innholdet i oppdragsgiverens konkurransegrunnlag	169
22.4.4	Oppsummering	175
22.5	Betydningen for forståelsen av kontraktsfatsatte regler som direkte henviser til situasjonen før eller ved avtaleinngåelsen	176
22.6	Betydningen for anvendelse av forutsetningslæren	178
23	Tolkingsregler i kontraktsstandardene	180
DEL VII RISIKO OG RISIKOBEGREPER I ENTREPRISE-RETTE		183
24	Innledning	185
25	Risikobegreper i den alminnelige kontraktsretten	186
26	Risikobegreper i entrepriseretten	189
26.1	Innledning	189
26.2	Entrepriserettens tre hovedrisikoområder	190
27	Nærmere om risikofordelingen mellom partene	197

28	Grunnleggende synsmåter – funksjonsfordelingen mellom partene ..	198
29	Ulike typer risiko	201
29.1	Innledning	201
29.2	Prosjektering	201
29.3	Utførelsen	204
29.4	Bygge- eller anleggstomten	207
29.5	(Annen) medvirkning fra byggherren	210
29.6	Svikt hos sideentreprenører	210
30	Betydningen av partenes subjektive forhold	213
30.1	Innledning	213
30.2	Entreprenørens forhold til byggherrens risikoområde	214
30.3	Byggherrens forhold til entreprenørens risikoområde	216
31	Force majeure	218
31.1	Innledning	218
31.2	Entrepriserettslig force majeure og kontrollansvaret	219
31.3	Nærmere om kontrollkriteriet	221
31.3.1	Innledning	221
31.3.2	Hindringen rammer en kontraktsmedhjelper	223
31.3.3	Fastleggelsen av kontrollkriteriet	227
31.4	En del typetilfeller	236
31.5	Uforutsett hindring rammer byggherren	238
32	Opplysningssvikt mv. på byggherrens hånd	240
32.1	Innledning	240
32.2	Opplysningssvikt og partenes risikoområder	242
32.3	Betydningen av byggherrens uriktige opplysninger	243
32.4	Opplysningsplikt	247
33	Uriktige/bristende forutsetninger og avtalelovens § 36	251
34	Krav på fristforlengelse og vederlagsjustering	259
34.1	Innledning	259
34.2	Betydningen av kontraktens regulering av byggetiden og kontraktens vederlagsformat	259
34.2.1	Innledning	259
34.2.2	Kontraktens regulering av byggetiden	260
34.2.3	Kontraktens vederlagsformat	261
34.3	Vilkår for krav på fristforlengelse og vederlagsjustering	262
34.3.1	Innledning	262

34.3.2	Krav om fristforlengelse – entreprenørens fremdrift må «hindres»	262
34.3.3	Krav om vederlagsjustering – «forårsakes»	264
34.4	Varslingssystemet	264
34.5	Utmåling av krav på vederlagsjustering og fristforlengelse	269
34.5.1	Innledning	269
34.5.2	Krav på vederlagsjustering	270
34.5.3	Krav på fristforlengelse	273
34.6	Særlig om uenighet om krav på fristforlengelse og vederlagsjustering	273
34.6.1	Innledning	273
34.6.2	De prosessuelle reglene	274
34.6.3	Særlig om defensiv forsering	275
 DEL VIII BYGGHERRENS KOMPETANSE TIL Å PÅLEGGE ENTREPRENØREN ENDRINGER		 279
35	Endringer og endringsordresystemet	281
35.1	Innledning	281
35.2	De materielle rammene for endringskompetansen	282
35.2.1	Tidsrammene for endringskompetansen	282
35.2.2	De saklige rammene for endringskompetansen	283
35.2.3	Rammene for endringsomfanget	284
35.2.4	Særlig om adgangen til å pålegge forsering	286
35.3	De prosessuelle rammene for endringskompetansen	288
35.3.1	Innledning	288
35.3.2	Nærmere om prosedyrereglene og behandlingen av de tilknyttede kravene	289
 DEL IX AVBESTILLING		 293
36	Innledning	295
37	Vilkårene for avbestillingsretten og dens omfang	297
38	Virkningene av en avbestilling	300
38.1	Utførelsen	300
38.2	Avbestilling av det resterende – vederlag for utført arbeid	301
38.3	Byggherrens erstatningsplikt	301
39	Forholdet til byggherrens endringskompetanse	304

DEL X VEDERLAG OG VEDERLAGSFORMATER.	307
40 Innledning.	309
41 Vederlagsformater.	310
41.1 Innledning.	310
41.2 Regningsarbeid.	310
41.3 Enhetspriser.	316
41.4 Fastprisformater.	320
41.5 Målsum.	320
41.6 Indeksregulering.	321
42 Betalingen av entreprenørens vederlag.	323
42.1 Innledning.	323
42.2 Fremdriftsbetaling.	324
42.3 Bruk av faktureringsplan.	326
42.4 Betaling ved ferdigstillelse.	327
42.5 Sluttoppgjørprosedyre.	330
42.6 Krav til dokumentasjon mv.	332
DEL XI ENTREPRENØRENS FORSINKELSE OG FORSINKELSEANSVAR.	335
43 Den økonomiske betydningen for byggherren og entreprenøren.	337
44 Er byggetiden overskredet?	338
44.1 Innledning.	338
44.2 Er det avtalt en bindende tidsfrist?	338
44.3 Frist er ikke avtalt.	340
45 Forhold som kan gi entreprenøren krav på forlenget byggetid.	344
46 Forsinkelsesbeføyelsene – oversikt.	345
47 Naturaloppfyllelseskrav.	347
48 Dagmulkt og erstatning.	350
48.1 Dagmulkt som primær beføyelse og forholdet til regulært erstatningsansvar.	350
48.2 Krav på særskilt varsel fra byggherren som vilkår for å kreve dagmulkt?	352
48.3 Benådningsregelen i avtalelovens § 36.	352
48.4 Ansvarsgrunnlaget og erstatningsutmåling etter vanlige rettsregler.	353

49	Heving som følge av forsinkelse	356
49.1	Generelt om heving	356
49.2.	Vilkårene for heving	357
49.3	Hevingsoppgjøret	359
DEL XII MANGLER OG MANGELSANSVAR.		361
50	Mangler – forholdet til forsinkelsesreglene	363
50.1	Mangelsbegrepet	363
50.2	Grensen mot forsinkelse	363
51	Krav til entreprenørens ytelse	367
51.1	Kontrakten og senere endringer	367
51.2	Krav med konkret forankring i kontraktsforholdet	367
51.3	Krav uten konkret forankring i kontraktsforholdet – «abstrakt mangelsbedømmelse» mv.	372
51.4	Lojalitetsplikter: plikt til varsling, rådføring og fraråding	375
52	Årsaken til svikten – risikospørsmålet	378
52.1	Innledning	378
52.2	Svikt på grunn av forhold innenfor byggherrens «risikoområde»	379
52.3	Hendelig skade på byggverket	379
52.3.1	Alminnelige synspunkter	379
52.3.2	Hovedregelen om beskadigelsesrisikoen	380
52.3.3	Katastrofeunntaket	383
52.3.4	Risikoovergang	384
53	Mangelsbeføyelsene – oversikt	387
54	Krav på utbedring	389
55	Erstatning for utbedringskostnader	392
56	Prisavslag	396
57	Erstatningsansvar	398
57.1	Alminnelige erstatningsregler	398
57.2	Kontraksstandardenes system – ansvarsbegrensninger og -fraskrivelser	399
58	Reklamasjon og foreldelse	407
58.1	Generelt	407
58.2	Reklamasjon under arbeidets gang	409
58.3	Reklamasjonsplikten ved overtakelsen	410

58.3.1	Innledning	410
58.3.2	Reklamasjonsplikten ved overtakelsesforretningen ...	412
58.3.3	Reklamasjon ved overtakelse gjennom uberettiget bruk	413
58.4	Reklamasjonsperioden	414
58.5	Unntak fra reklamasjonsreglene	415
DEL XIII ERSTATNINGSANSVAR UTENFOR KONTRAKTSFORHOLD		419
59	Innledning	421
60	Ansvar for uaktsomt forhold og objektivt ansvar	423
61	Naboansvar etter grannelova	424
	Litteratur	426
	Forarbeider mv.	435
	Domsregister	436
	Stikkordregister	440